

UOT 373.3/5

F.T.Xudiyeva

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
zumrud.alieva.62@mail.ru

QABAQCIL PEDAQOJİ TƏCRÜBƏNİN ÖYRƏNİLMƏSİ VƏ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ İŞİ

Açar sözlər: pedaqoji təcrübə, məktəb rəhbəri, təlimçi, stend, albom

Məqalədə söhbət pedaqoji kollektiv üzvlərinin fəaliyyəti üçün nümunə ola biləcək iş təcrübəsinin öyrənilib ümumiləşdirilməsi, tətbiqi və yayılmasından gedir.

Qabaqcıl təcrübənin tətbiqi və yayılması yaradıcı proses olub, onun nə səviyyədə öyrənilməsindən çox asılıdır. Öyrənilmə isə təcrübənin təbliği formalarından səmərəli istifadə edilməsi ilə bağlıdır.

Qeyd edilir ki, məktəbin müasir inkişaf mərhələsində qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi, ümumiləşdirilməsi və yayılması günün aktual problemlərindəndir. Onun düzgün həllində geniş pedaqoji ictimaiyyətin yaxından iştirak etməsi vacibdir.

Həmçinin, pedaqoji kollektivdə aparılan metodik işin ən vacib növlərindən biri qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi, ümumiləşdirilməsi və ya yayılmasıdır. Bu iş məktəb rəhbərlərinin diqqətindən kənar qalmamalı, vaxtında araşdırılmalı, onun geniş yayılması üçün bütün imkanlardan istifadə edilməlidir.

Ф.Т.Худиева

ИЗУЧЕНИЕ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОПЫТА

Ключевые слова: педагогический опыт, директор школы, репетитор, стенд, альбом

В статье рассматриваются вопросы изучения, обобщения, распространения опыта работы, которая может служить примером для членов педагогического коллектива.

Внедрение и распространение передового опыта является творческим процессом и зависит от уровня его обучения. Обучение связано с эффективным использованием учебного опыта.

Отмечается, что изучение, обобщение и распространение передового опыта на современном этапе развития школы является одной из актуальных проблем современности. Важно, чтобы более широкое педагогическое сообщество принимало активное участие в его правильном решении.

Также одним из важнейших видов методологической работы, проводимой в педагогическом коллективе, является изучение, обобщение или распространение лучших практик. Этой работой не следует пренебрегать

администрацией школы, ее следует своевременно расследовать, и для ее широкого распространения следует использовать все возможности.

F.T.Khudiyeva

STUDYING AND IMPROVING ADVANCED PEDAGOGICAL EXPERIENCE

Keywords: *pedagogical choir, director school, tutor, stand, album*

The article is devoted to learning, affiliation, dissemination and dissemination of work, which can serve as an example for the pedagogical collective.

The introduction and dissemination of excellence is a creative process and depends on the level of its learning. Training is associated with the effective use of educational experience.

It is thought that the learning, affiliation and dissemination of the past is at the stage of the development of a school that is one of the most urgent problems in the modern world. It is important for the educational community to be more active in the right decision.

Also one of the most important types of methodological work carried out in the pedagogical team is the study, synthesis and dissemination of best practices. This work should not be neglected by the school administration, should be investigated promptly, and should be used to its widespread use.

Akademik M.Mehdizadənin “Qabaqcıl pedaqoji təcrübəni öyrənmək haqqında bəzi qeydlər” adlı məqaləsində qabaqcıl pedaqoji təcrübə nədir, o necə yaranır və s. məsələlər şərh edilmişdir.

Qabaqcıl pedaqoji təcrübə uzunmüddətli, düşünülmüş, yoxlanılmış, yaxşı nəticələr vermiş, bütün iş sisteminə çevrilmiş, möhkəm qayda və nəticələrə əsaslanan, hər bir müəllimin fəaliyyəti üçün norma ola bilən təcrübədir. Söhbət yalnız belə təcrübənin – pedaqoji kollektiv üzvlərinin hər birinin fəaliyyəti üçün nümunə ola biləcək iş təcrübəsinin öyrənilib ümumiləşdirilməsi, tətbiqi və yayılmasından gedir. Belə təcrübə müxtəlif olduğu kimi, onun məktəb daxilində öyrənilib yayılması yolları da rəngarəngdir. Məktəb praktikasında qabaqcıl təcrübənin aşağıdakı növlərinin öyrənilməsi, tətbiqi və yayılması həyata keçirilir;

- 1) Ölkəmiqyaslı qabaqcıl pedaqoji təcrübə;
- 2) Muxtar respublika miqyaslı qabaqcıl pedaqoji təcrübə;
- 3) Rayon (şəhər) miqyaslı qabaqcıl pedaqoji təcrübə;
- 4) Məktəbdaxili qabaqcıl pedaqoji təcrübə.

Bir qayda olaraq, respublika miqyaslı qabaqcıl pedaqoji təcrübə pedaqoji kollektiv üzvlərinə hazır – ümumiləşdirilmiş və yazılı şəkildə təqdim edilir. Məktəb rəhbərləri həmin təcrübənin mətbuat səhifələrindən öyrənilməsini, müzakirə və tətbiqini, kütləvi şəkildə yayılmasını təşkil edir. Bunun üçün

məktəbdə öyrənilməsi və yayılması məsləhət görülən qabaqcıl pedaqoji təcrübəni əks etdirən guşə yaradılır, həmin təcrübəyə aid stend və sərgilər təşkil edilir. Təcrübənin başlıca ideyası, onun metodik yolları seminarlar, metodik şuralar vasitəsi ilə öyrənilir. Təcrübə ya bütövlükdə, ya da hissə-hissə (aidiyyəti üzrə) ayrı-ayrı müəllim və tərbiyəçilərin əməli fəaliyyətində tətbiq edilib sınaqdan keçirilir və kütləvi şəkildə yayılır (4, s.250).

Təcrübə və müşahidələr göstərir ki, bir növ qabaqcıl təcrübə vəsiqəsi almış iş nümunəsinin öyrənilməsi o qədər də çətinlik törətmir. Lakin onun tətbiqində və yayılmasında müəyyən çətinliklər meydana çıxır. Təqdim olunan qabaqcıl təcrübəni pedaqoji kollektiv üzvlərinin heç də hamısı eyni səviyyədə qəbul etmir və ona görə də onun tətbiqində müxtəliflik alınır. Təcrübəli müəllimlər hər hansı qabaqcıl iş üsuluna yaradıcı və tənqidi, gənc müəllimlərin bir çoxu isə əksinə, mexaniki və qeyri-tənqidi şəkildə yanaşırlar. Təcrübəli müəllim mətbuat səhifələrindən oxuyub öyrəndiyi qabaqcıl pedaqoji təcrübə nümunəsini yerli şəraitlə uyğunlaşdıraraq tətbiq etməyə səy göstərir, yeri gəldikdə müəyyən təhlillər də aparır. Ona görə də yayılması məsləhət görülmüş təcrübə müəllimin fəaliyyətində daha parlaq şəkildə öz əksini tapır. Təcrübəsiz müəllimin fəaliyyətində isə bu iş mexaniki şəkildə əslində olduğundan da bir az artıq, şişirdilərək tətbiq edildikdə lazımı səmərə verməyə də bilər. Belə halların baş verməməsi üçün məktəb rəhbərləri respublika miqyaslı qabaqcıl pedaqoji təcrübənin gənc, təcrübəsiz müəllimlər tərəfindən təbliği və tətbiqinə diqqəti artırmalı, həmin təcrübəni öz işlərində necə tətbiq etmələri müntəzəm yoxlanmalıdır. Məktəbdaxili nəzarətin yoxlanma obyektlərindən biri də məhz qabaqcıl təcrübənin necə tətbiq edilməsi məsələsi olmalıdır.

Rayon (şəhər) miqyaslı qabaqcıl pedaqoji təcrübənin öyrənilməsi bir qədər başqa xarakter daşıyır. Əgər, respublika miqyaslı qabaqcıl pedaqoji təcrübənin öyrənilməsi üçün başlıca mənbə pedaqoji mətbuat səhifələrində dərc olunan yazılardır, rayon miqyaslı qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsində yazılı mənbə ikinci plana keçir. Burada təcrübənin öyrənilməsi üçün təcrübəsi yayılmağa məsləhət görülmüş məktəbin, sinfin, təşkilatın, briqadanın, dəstənin, müəllimin, tərbiyəçinin və şairənin praktik fəaliyyəti ilə tanışlıqdır.

Rayon (şəhər) miqyaslı qabaqcıl pedaqoji təcrübənin öyrənilməsi yollarından biri “açıq qapı” yolu ilə aparılan müşahidələrdir.

Məktəbdaxili qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi, tətbiqi və yayılması bir sıra xüsusiyyətlərinə görə fərqlənir. Burada məktəb rəhbərlərinin üzərinə daha böyük və çətin vəzifələr düşür. Məlumdur ki, hər bir məktəbdə həm çoxillik iş stajına malik təcrübəli müəllimlər, həm də elmi-nəzəri, pedaqoji və metodik cəhətdən yüksək hazırlıqlı gənclər çalışırlar. Onların fəaliyyətində təlim-tərbiyə işinin keyfiyyətini yüksəltməyə yönəldilən təqdirəlayiq cəhətlər az olmur. Təəssüf ki, bəzi hallarda ayrı-ayrı müəllimlərin tətbiq etdikləri daha səmərəli təlim və tərbiyə metodları uzun illər öyrənilməmiş qalır. Bunun başlıca

səbəblərindən biri odur ki, məktəb rəhbərləri qabaqcıl təcrübəni axtarmaq, təşkil etmək məqsədi ilə müşahidələr aparmır, müəllimlərin işində rast gəldikləri müsbət cəhətləri obyektiv qiymətləndirməkdə, onu ümumiləşdirib yaymaqda acizlik göstərirlər. Bəzi hallarda təcrübə sahibi də öz təlim üsullarındakı yenilikləri ya sezmir, ya da öz təcrübəsini şərh edə bilmir. İstər bir çox məktəb rəhbəri, istərsə də ayrı-ayrı müəllimlər öz iş təcrübələrini ümumiləşdirmək, onun haqqında danışmaq və ya referat yazmaqda çətinlik çəkir, bəzən də müsbət işlərini təbliğ etməkdən utanır və çəkinirlər. Ona görə də bəzi faydalı təlim və tərbiyə qabaqcıl təcrübə səviyyəsinə qalxa bilmir.

Aparılmış təcrübələrdən aydın olur ki, məktəb daxilində qabaqcıl təcrübənin öyrənilib ümumiləşdirilməsi və yayılması müəllimlərin pedaqoji ustalılıqlarının, metodik səviyyəsinin yüksəldilməsinə təsir edən ən vacib amillərdəndir. Hər bir məktəb çərçivəsində konkret qabaqcıl təcrübənin meydana çıxarılması, bu məqsədlə axtarış və tədqiqatlar aparılması ön plana çəkilməlidir. Əlbəttə, qabaqcıl pedaqoji təcrübə sadəcə müşahidə və axtarışlar yolu ilə hazır şəkildə aparılmır. Onu hazırlamaq, təşkil etmək lazımdır. Məktəb rəhbərləri ayrı-ayrı dərsləri dinləyərkən, dərnək və fakultativ məşğələləri, sinifdə, sinifdən xaric və məktəbdənkənar keçirilən tədbirləri müşahidə edərkən müəllim və tərbiyəçilərin, sinif rəhbərlərinin, müəllimlərin işindəki qabaqcıl metodlara biganə qalmamalı, onların hansının kollektivin üzvləri üçün norma ola biləcəyinə diqqət yetirməlidirlər. Daha sonra isə həmin mütərəqqi metod üzərində işləmək, onu təkmilləşdirmək və hamının malına çevirmək, qabaqcıl təcrübə səviyyəsinə qaldırmaq lazım gəlir. Bu, o deməkdir ki, qabaqcıl təcrübə əslində öz-özünə yaranmır, o təşkil edilir. Həmin təcrübə təlim-tərbiyə işini irəliyə aparan metodlar sistemində çevrildikdən sonra onun öyrənilib yayılması məsləhət görülür. Bundan sonra qabaqcıl təcrübə öyrənilib ümumiləşdirilir və pedaqoji kollektivin müzakirəsinə verilir. Kollektiv həmin təcrübəni bəyəndikdən sonra onun yayılması haqqında qərar qəbul edir. Bunun ardınca qabaqcıl təcrübənin təbliği mərhələsi başlanılır.

Qeyd etmək lazımdır ki, qabaqcıl təcrübənin tətbiqi və yayılması yaradıcı proses olub, onun nə səviyyədə öyrənilməsindən çox asılıdır. Öyrənilmə isə təcrübənin təbliği formalarından səmərəli istifadə edilməsi ilə bağlıdır. Məktəbdaxili qabaqcıl pedaqoji təcrübəni yaymaq məqsədi ilə aşağıdakı formalardan istifadə edilməsini məsləhət bilirik:

1. Təcrübə sahibinin (müəllim, tərbiyəçi, sinif rəhbəri və s.) öz iş təcrübəsi haqqında kollektiv qarşısında çıxışı;
2. Qabaqcıl pedaqoji təcrübə haqqında məktəb rəhbərlərinin məlumatlarının dinlənilməsi;
3. Yayılmağa layiq görülmüş təcrübə haqqında referatlar hazırlanması, onların müzakirəsinin təşkili;
4. Qabaqcıl təcrübəni göstərən sərginin təşkili (stend, albom, əyani

vəsaitlər, təcrübəsi öyrənilənlərin fotosəkilləri, onların işlərini əks etdirən əlyazmalarının nümayiş etdirilməsi);

5. Açıq dərslərdə və tədbirlərdə kollektiv üzvlərinin fəal iştirakının təmin edilməsi;

6. Divar qəzeti və bülletenlərin imkanlarından istifadə edilməsi;

7. Əlyazması hüququnda məcmuələr buraxılması;

8. “Pedaqoji oxu”, elmi-praktik konfranslar təşkil olunması;

9. Pedaqoji şura və istehsalat müşavirəsi tribunalarından istifadə edilməsi.

Qabaqcıl təcrübənin öyrənilib ümumiləşdirilməsi və təbliğində son məqsəd onu məktəb təcrübəsində tətbiq etmək, nəticə etibarilə təlim və tərbiyənin keyfiyyətini yüksəltməkdir. Bu isə qabaqcıl pedaqoji təcrübənin öyrənilməsi, ümumiləşdirilməsi və yayılması işinin asan, həm də ən məsul mərhələsidir. Həmin mərhələnin müvəffəqiyyəti təcrübəni həyata keçirənlərin yaradıcılıq qabiliyyətlərindən xeyli dərəcədə asılıdır. Tətbiqin səviyyəsindən asılı olaraq qabaqcıl təcrübə bir qrup müəllim və tərbiyəçinin fəaliyyətində təlim və tərbiyə işi keyfiyyətinin yüksəldilməsinə təkan verən əsas stimül rolunu oynaya bildiyi halda, digər qrup müəllim və tərbiyəçinin fəaliyyətində nisbətən solğun görünə bilər. Lakin, bununla belə o, həmin müəllim və tərbiyəçinin işində öz müsbət təsirini göstərməlidir. Tətbiq yaradıcı prosesdir. Bu prosesdə qabaqcıl təcrübə hər bir müəllimin və tərbiyəçinin müstəqilliyi və təşəbbüsü ilə birləşdirilməlidir. Buna görə məktəbdə qabaqcıl təcrübəyə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi, ümumiləşdirilməsi və ya yayılması pedaqoji kollektivdə aparılan metodik işin ən vacib növlərindən biri kimi məktəb rəhbərlərinin diqqətindən kənar qalmamalı, onları daim düşündürməlidir.

Məktəbin müasir inkişaf mərhələsində qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi, ümumiləşdirilməsi və yayılması günün aktual problemlərindəndir. Onun düzgün həllində geniş pedaqoji ictimaiyyətin yaxından iştirak etməsi vacibdir. Burada məktəb və təhsil orqanları ilə yanaşı elmi-tədqiqat və təkmilləşdirmə institutlarının üzərinə də məsul vəzifələr düşür. Onlar təlim və tərbiyə işinə fayda verə biləcək hər bir təşəbbüsü – qabaqcıl təcrübəni vaxtında araşdırmalı, onun geniş yayılması üçün imkanlardan istifadə etməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Kazımov N., Həşimov Ə.* Pedaqogika. Bakı: Maarif, Bakı, 1996, 414 s.
2. *Kazımov N.* Məktəb pedaqogikası. Bakı: Çəşoğlu, Bakı, 2000, 448 s.
3. *Quliyev T.Ə.* İdarəetmənin əsasları. Bakı, 1993, 329 s.
4. *Muradxanov M. və b.* Pedaqogika: Dərs vəsaiti. Bakı: Azərənəşr, 1964, 504 s.
5. *Rəsulov S., Əzizov R.* Təhsilin idarəetməsinin nəzəri və praktik məsələləri.

Bakı, 2012, 221 s.

6. *Şukina Q. və b.* Məktəb pedaqogikası. Bakı: Maarif, 1982, 404 s.
7. *Talıbov Y., Ağayev Ə., İsayev İ., Eminov A.* Pedaqogika. Bakı: Maarif, 2007, 380 s.
8. Ümumtəhsil və peşə məktəbi islahatı haqqında sənədlər və materiallar toplusu. Bakı: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1984, 124 s.